

Skrypt dydaktyczny

Semiotyka logiczna

Dział: Pragmatyka

Spis treści:

1.	Wypowiedzi performatywne – ćwiczenia	str. 2
2.	Lokucja, illokucja, perlokucja (według J.L. Austina) – ćwiczenia	str. 5
3.	Akty mowy (według J.R. Searle'a) – ćwiczenia	str. 9
4.	Maksymy konwersacyjne P. Grice'a – ćwiczenia	str. 12
5.	Pogwałcenie kategorii i maksym konwersacyjnych P. Grice'a	str. 15
6.	Okazjonalność osobowa – ćwiczenia	str. 19
7.	Okazjonalność czasowa – ćwiczenia	str. 24
8.	Okazjonalność przestrzenna – ćwiczenia	str. 26
9.	Okazjonalność tekstowa – ćwiczenia / Ćwiczenie podsumowujące zagadnienie okazjonalności	str. 28
10.	Bibliografia i literatura uzupełniająca	str. 31

1. WYPOWIEDZI PERFORMATYWNE – ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – DYSKUSJA

I TEMAT

Wprowadzenie: Badacz wypowiedzi performatywnych, polski filozof i językoznawca – Eugeniusz Grodziński, w swoich rozważaniach pragmatyngwistycznych podkreśla, że „performatywna funkcja mowy została w jakiś sposób wyróżniona już wtedy, gdy o badaniu funkcji mowy w aspekcie teoretycznym jeszcze nikt nie myślał, co więcej, gdy nie istniała jeszcze ani filozofia języka, ani w ogóle filozofia jako wyodrębniona gałąź rozważań ludzkich.” (Grodziński: 1980: 12) Zwraca on też uwagę na fakt, że przed wyodrębnieniem funkcji performatywnej przez Austina, inni filozofowie języka „jakoś tej funkcji nie dostrzegali (choć dostrzegli ją już o wiele wcześniej specjaliści innych dyscyplin naukowych: prawnicy i etnografowie).” (Grodziński: 1980: 5).

Temat dyskusji: Jaki możemy znaleźć związek pomiędzy pracą etnografów a zagadnieniem wypowiedzi performatywnych? Czy uważasz, że badania diachroniczne nad wypowiedziami performatywnymi mają znaczenie? Jakiej informacji mogą nam dostarczyć?

Odpowiedź: wypowiedzi performatywne w kulturach plemiennych (np. zaklęcia, czary, klątwy) oraz wypowiedzi performatywne jako „zwierciadło” stosunków prawnych, politycznych, obyczajowych społeczeństw na przełomie historii (przykłady: Grodziński s. 22-25).

II TEMAT

Wprowadzenie: Słowo posiada moc sprawczą. Według wiary chrześcijańskiej Bóg stworzył świat przy pomocy słowa. „Klasycznym przykładem jest tu ustęp z *Biblii*, mówiący o tym, jak Pan Bóg w przeciągu sześciu dni stworzył świat, wydając nakazy powołujące do egzystencji poszczególne tego świata elementy (*Niech stanie się światło – i stało się światło*), a na siódmy dzień odpoczywał. Zarówno *Stary* jak *Nowy Testament* pełne są opisów cudów, a każdy cud to nic innego jak przejaw działania performatywnej, twórczej funkcji słowa Bożego.” (Grodziński: 1980: 12-13).

Temat dyskusji: Gdzie jeszcze w języku religijnym, poza Pismem Świętym, możemy spotkać się z funkcją performatywną języka?

Odpowiedź: funkcja performatywna niektórych wypowiedzi w sakramentach obrządku katolickiego, tj. sakrament małżeństwa, kapłaństwa, chrztu, bierzmowania, spowiedzi, Eucharystii, namaszczenia chorych; funkcja performatywna niektórych wypowiedzi w sakramentaliach obrządku katolickiego, tj. błogosławieństwo, egzorcyzmy, inne; ewentualne uwagi (przykłady) dotyczące sakramentów i sakramentaliów innych obrządków oraz obecności wypowiedzi performatywnych w innych religiach.

III TEMAT:

Wprowadzenie: Jeśli mowa o wypowiedziach mających doniosłość prawną wyróżnia się co najmniej dwa szczeble wypowiedzi performatywnych: wypowiedzi performatywne o charakterze generalnym (ogólnym), tworzące nową rzeczywistość prawną dla wszystkich obywateli (są to wypowiedzi obecne np. w konstytucji, kodeksach, ustawach) oraz wypowiedzi performatywne o charakterze

szczegółowym (indywidualnym), które tworzą takową rzeczywistość tylko dla jednego obywatela (np. wypowiedzi obecne w wyrokach sądowych, akcie nadania obywatelstwa, dyplomach i innych dokumentach o charakterze indywidualnym).

Temat dyskusji: W jakich aktach możemy spotkać wypowiedzi performatywne skierowane do określonej grupy osób? A z jakimi wypowiedziami performatywnymi możemy się spotkać w przypadku stosunków międzynarodowych?

Odpowiedź: akty i rozporządzenia ustawodawcze dla poszczególnych grup zawodowych, np. lekarzy (są to również akty zawierające wypowiedzi performatywne o charakterze ogólnym) – przykłady; umowy międzynarodowe, wypowiedzenie wojny i pokoju – przykłady.

Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE W PARACH / DYSKUSJA

Wstęp: Austin uważał, że choć performatywy nie mogą być prawdziwe albo fałszywe, to jednak mogą być na swój sposób nieudane (niefortunne). S.C. Levinson podaje następujący przykład: „Założmy, że mówię *Chrzczę ten statek ORP ‘Marszałek J. Piłsudski’*. Ochrczenie statku tym imieniem może mi się nie powieść, jeżeli, na przykład, jest on już nazwany inaczej, jeśli to nie ja jestem wyznaczoną do tego celu osobą, lub jeśli brakuje świadków, butelek szampana itd. Aby nazwanie statku zostało uwieńczone sukcesem, musi mieć ono określoną oprawę instytucjonalną, bez której czynność, którą wypowiedź ma wykonać, będzie po prostu nieważna, lub, [...] nieprawomocna.” (Levinson: 2010: 266).

Zadanie: Studenci dobierają się w pary. Studenci dostają 2 minuty czasu na przygotowanie po 1 przykładzie sytuacji (z ich najbliższego otoczenia), w której mogą mieć do czynienia z niefortunną wypowiedzią performatywną. Każda para przedstawia swój przykład odpowiednio go argumentując. Dyskusja nad przykładami.

Ćwiczenie 3. – ĆWICZENIE

W jakich okolicznościach poniższe wypowiedzi performatywne będą wypowiedziami niefortunnymi?

1. Niniejszym rozwodzę się z tobą.
2. Ogłaszam was mężem i żoną.
3. Ślubuję ci miłość, wierność i uczciwość małżeńską.

Odpowiedź: 1. Wypowiedzenie takiego zdania przez np. obywatela polskiego nie jest równoznaczne z przeprowadzeniem rozwodu, ponieważ nie istnieje w Polsce procedura, zgodnie z którą można się rozwieść przez samo wypowiedzenie zdania. 2. Okoliczności i uczestnicy muszą być odpowiednie dla sytuacji zgodnie z wymogami procedury, ponadto procedura musi zostać wykonana poprawnie i w całości, dlatego zdanie to będzie niefortunne, jeśli będzie wypowiedziane przez osobę nieuprawnioną do udzielenia ślubu bądź ślub będzie udzielony osobom nieuprawnionym do jego otrzymania lub z naruszeniem właściwej procedury. 3. W niektórych sytuacjach uczestnicy muszą mieć określone myśli, odczucia lub zamiary zgodne z procedurą, w tym przypadku w świetle prawa kanonicznego zdanie będzie niefortunne, jeśli osoba wypowie słowa przysięgi z zamiarem jej niedotrzymania.

Ćwiczenie 4. – DYSKUSJA

Temat dyskusji: Czy intencja autora wypowiedzi performatywnych ma wpływ na skuteczność tych wypowiedzi?

Odpowiedź: Poruszone mogą być m.in. kwestie ze str. 266-267 (Levinson) oraz 31-35 (Grodziński)

Ćwiczenie 5. – ĆWICZENIE SAMODZIELNE / DYSKUSJA

Studenci dostają 3 minuty na podkreślenie w liście czasowników performatywnych. Po wykonaniu zadania następuje dyskusja na temat poszczególnych czasowników, które pojawiły się w liście i spełniania przez nie, bądź nie spełniania, funkcji performatywnej:

Kraków, 10 grudnia 2006 r.

Dzień dobry, Olu!

Od kilku już dni myślę o Tobie i obiecuję nigdy więcej nie zwlekać z odpowiedzią na twoje listy. W ostatnim okresie wiele spraw się wyjaśniło, a ja sam czuję się już lepiej. Przede wszystkim chodzę na spotkania z doradcą, którego mi poleciłaś i pracuję nad tym, aby rozwiązać mój problem. Cieszę się, ponieważ widzę wyraźne postępy. Przepraszam za to, że byłem taki uparty i nie chciałem słuchać Twoich rad. Będę Ci posłuszny.

Kocham Cię, bardzo tęsknię i ubolewam nad tym, że spotkanie w najbliższym czasie nie będzie możliwe. Nudzę się tu strasznie. Mam nadzieję, że chociaż Ty masz się dobrze i omijają Cię problemy. Czy sytuacja w pracy się poprawiła? Pamiętaj, że w pełni popieram Twoje działania.

*Serdecznie pozdrawiam,
Antoni*

Odpowiedź: Czasownikami performatywnymi są – obiecuję, przepraszam, będę, (nie) będzie, pamiętaj, pozdrawiam, popieram. Czasowniki dyskusyjne – cieszę się, kocham, tęsknię, ubolewam, nudzę się.

Literatura i źródła:

Grodziński E. (1980), *Wypowiedzi performatywne. Z aktualnych zagadnień filozofii języka*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.

Levinson S.C. (2010), *Pragmatyka*, Warszawa.

2. LOKUCJA, ILLOKUCJA, PERLOKUCJA (WEDŁUG J.L. AUSTINA) – ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – ĆWICZENIE SAMODZIELNE

Dopasuj odpowiednią definicję do danego terminu. (Studenci otrzymują na wykonanie zadania ok. 5 minut).

1) Performatyw (wypowiedź performatywna)	a) Wypowiedź o charakterze sprawozdawczym, którą można poddać weryfikacji prawda/fałsz.
2) Konstatyw (wypowiedź konstatywna)	b) Pełne jednostki mowy.
3) Czynność lokucyjna	c) Jednostka języka, wytwór czynności fatycznej.
4) Lokucja	d) Najmniejsza jednostka języka zdolna do różnicowania znaczenia, pozbawiona sensu; wytwór czynności fonetycznej.
5) Czynność fonetyczna	e) Czynność wypowiedziania pewnych wyrazów czy słów, to znaczy dźwięków pewnego typu, należących do pewnego słownika, zgodnych z pewną gramatyką i jako zgodnych z pewną gramatyką.
6) Fonek	f) Czynność „mówienia czegoś”.
7) Czynność fatyczna	g) Wykonywanie pewnej czynności użycia wyrazów w pewnym mniej lub bardziej określonym sensie i z pewnym odniesieniem.
8) Fem	h) Jednostka mowy, wytwór czynności rematycznej.
9) Czynność rematyczna	i) Czynność wypowiedziania pewnych dźwięków.
10) Rem	j) To ten składnik tej czynności, dzięki któremu rzeczywistość ta nazywana jest takim, a nie innym czasownikiem performatywnym.
11) Czynność illokucyjna	k) Intencja osiągnięcia celu, jakim jest zmiana stanu psychicznego odbiorcy.
12) Moc illokucyjna (moc czynności illokucyjnej)	l) Szczególny rodzaj aktów mowy, będący zarazem działaniem (za jego pomocą dokonuje się zmiany stanu rzeczy).
13) Czynność perlokucyjna	m) Czynność kryjąca się w powiedzeniu czegoś.

Tabela Nr 1.

Odpowiedź: 1-l, 2-a, 3-f, 4-b, 5-i, 6-d, 7-e, 8-c, 9-g, 10-h, 11-m, 12-j, 13-k

Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Jakie czynności illokucyjne i perlokucyjne mogą towarzyszyć danej lokucji?

1. Lokucja: Gratuluję świetnego wyniku w dzisiejszym meczu!

Illokucja:

Perlokucja:

2. Lokucja: Zamknij wreszcie to okno!

Illokucja:

Perlokucja:

3. Lokucja: Dziś przeceniliśmy pomarańcze.

Illokucja:

Perlokucja:

Odpowiedź: 1. Illokucja – gratulacje, perlokucja – np. sprawienie przyjemności poprzez wyrażenie pozytywnej opinii / podziwu. 2. Illokucja – rozkaz, perlokucja – zobligowanie adresata do zamknięcia okna (efektem perlokucyjnym będzie w tym przypadku fakt zamknięcia okna). 3. Illokucja – zachęta do zakupu, perlokucja – przekonanie adresata do zakupu.

Ćwiczenie 3. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Jaką czynność illokucyjną / jakie akty mowy możemy wyodrębnić w przypadku poniższych wypowiedzi:

1. Przyjaciel mówi do drugiego przyjaciela: „Dlaczego nie lubisz jeździć na nartach?”
2. Ojciec mówi do dziecka: „Dlaczego tyle czasu spędzasz przed telewizorem?”
3. Dziecko mówi do towarzysza zabawy: „Hurra, ciasteczka!”
4. Lekarz mówi do pacjenta: „Radzę panu przestać palić.”
5. Sekretarka mówi do drugiej sekretarki: „Moja córka wychodzi za mąż w sierpniu.”
6. Ksiądz mówi do dziecka: „Ja ciebie chrzczę w imię...”
7. Matka mówi do córki: „Kto zmywa naczynia?”
8. Przechodzień mówi do motocyklisty z pękniętą oponą: „Pozwól, że ci pomogę.”
9. Policjant mówi do schwytanego młodego człowieka: „Jesteś aresztowany”.
10. Trener mówi do członka grupy: „Świetna robota!”
11. Nastolatek mówi do drugiego nastolatka: „Śmiało, uderz mnie!”
12. Przyjaciel mówi do drugiego przyjaciela: „Przysięgam, nie chcę już więcej widzieć Marty.”
13. Rodzic mówi do dziecka: „Zabraniam ci wychodzić z pokoju.”
14. Mężczyzna mówi do przyjaciela: „Która jest godzina?”
15. Kupiec mówi do sprzedawcy: „Akceptuję pana warunki.”

16. Urzędnik mówi do szczęśliwej pary: „Ogłaszam was mężem i żoną.”

Odpowiedź: 1. Pytanie, 2. Wyrzut, 3. Ekspresyw, 4. Porada, 5. Informacja, przechwałka, 6. Performatyw, 7. Pytanie, ponaglenie, 8. Propozycja, 9. Performatyw, 10. Pochwała, 11. Prowokacja, 12. Stwierdzenie, 13. Zakaz, 14. Pytanie, 15. Zgoda, aprobata (performatyw), 16. Performatyw.

Ćwiczenie 4. – ĆWICZENIE GRUPOWE

W których z poniższych przykładów możemy zauważyć rozbieżność pomiędzy celem illokucyjnym a efektem perlokucyjnym? Uzasadnij swoją odpowiedź.

- 1) A: Dlaczego dodajesz kurkumy do rosółu?
B: Jeśli nie chcesz, mogę nie dodawać.
A: Nie mówię, że nie chcę. Chciałam się tylko dowiedzieć, czy robisz to ze względu na jej właściwości zdrowotne, czy smakowe?
- 2) A: Powiesz mi wreszcie dlaczego tak się zachowałeś?
B: (Demonstracyjnie milczy.)
- 3) A: Przepraszam, która jest godzina?
B: Nie wiem, niestety nie mam zegarka.
- 4) A: Świetnie zagraliście w dzisiejszym meczu, byliście nie do pokonania!
B: Dziękujemy, mecz kosztował nas naprawdę dużo wysiłku, ale warto było.
A: Tak trzymać!
- 5) A: Mleko cię pozdrawia!
B: Co? Wykipiało?
A: Tak.
B: Ja bym ci nigdy tak nie powiedziała. Dlaczego jesteś taka uradowana? Ja zawsze w takich sytuacjach współczuję!
A: Ja też się nie cieszę! Po prostu żartowałam.
- 6) A: Mario, podejdź proszę na chwilę.
B: (Podchodzi.)
A: Jestem naprawdę rozczarowana twoją wczorajszą decyzją.
B: Przykro mi, ale nie mogłam postąpić inaczej.
- 7) A: (nieszczercze, chcąc zyskać sobie sympatię) Jesteś naprawdę świetną nauczycielką , na którą zawsze można liczyć.
B: (szczerze) Miło mi, jesteś bardzo serdeczną osobą.
- 8) A: Jejku, w tym banku nigdy niczego nie można załatwić sprawnie! W kolejce czeka się ponad godzinę, a wyciąg kosztuje majątek!
B: Dokładnie. Mają zresztą bardzo negatywne opinie w Internecie.

9) A: Myślę, że nie powinnaś się przejmować tymi opiniami. Ludzie gadają głupoty.
B: Masz rację, postaram się do tego zdystansować.

10) A: Kamil, w ogrodzie biega bóbr!
B: (Podbiega do okna) Co ty opowiadasz? Gdzie?
A: Prima aprilis!

Odpowiedź: 1, 2, 5. W dialogu nr 1 adresat dokonał złego rozpoznania celu illokucyjnego wypowiedzi nadawcy (pytanie zostało przyjęte przez niego jako sprzeciw wyrażony w sposób niebezpośredni). W dialogu nr 2 adresat rozpoznał cel illokucyjny wypowiedzi nadawcy, jednak rozbieżność pomiędzy celem illokucyjnym a efektem perlokucyjnym wynika w tym miejscu z niechęci adresata do zareagowania w sposób, jaki oczekuje od niego nadawca. W dialogu nr 3. wypowiedź nadawcy (żart) miało nieprzewidziany wpływ na emocje adresata (sposób w jakim nadawca wypowiedział żart niespodziewanie spowodował reakcję obrażenia się przez adresata).

Ćwiczenie 5. – ĆWICZENIE SAMODZIELNE / Dyskusja

Który z poniższych aktów mowy nie może zostać użyty performatywnie? Swoją odpowiedź uzasadnij.
Jak rozumiesz pojęcie tzw. samobójstwa illokucyjnego?

komplement, przysięga, pochlebstwo, prośba, obietnica, żart, informacja

Odpowiedź: komplement – ponieważ może zawierać element nieszczerości, pochlebstwo – ponieważ zawiera element nieszczerości (mówiąc „schlebiam ci” w standardowym użyciu popełnilibyśmy typowe „samobójstwo illokucyjne” zdradzając swoje zamiary), żart – do momentu, kiedy nie zdecydujemy się „odkryć” przed rozmówcą faktu żartowania („żartuję”).

Literatura i źródła:

Austin J.L. (1993), *Jak działać słowami*, [w:] *Mówienie i poznawanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne*, Warszawa.

Fedosiuk M.Ů. (1997), *Issledovanie sredstv rečevogo vozdejstviâ i teoria žanrov reči*, [w:] *Žanry reči*, vyp. 1., Saratów.

Grębowiec J. (2013), *Mówić i działać. Wykłady z pragmatyki języka*, Wrocław.

3. AKTY MOWY (WEDŁUG J.R. SEARLE'A) – ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Rozpoznaj akt mowy (według klasyfikacji Searle'a):

- 1) „Pójdźmy do Betlejem i zobaczmy, co tam się zdarzyło i o czym Pan oznajmił.” (Łk 2, 15-16)
- 2) Będę ci wierny aż do końca życia.
- 3) Jak tutaj jest pięknie!
- 4) Która teraz jest godzina?
- 5) Na moście Poniatowskiego jest straszny korek.
- 6) Nadaję ci imię Tomasz.
- 7) Nie sprawię ci już więcej przykrości.
- 8) Nikt nie może zrobić tego lepiej ode mnie.
- 9) Niniejszym zamykam zebranie.
- 10) Obiecuję, że pozwolę Piotrowi wypowiedzieć swoje zdanie.
- 11) Ogromnie mi przykro z powodu śmierci twojego dziadka.
- 12) Pada deszcz.
- 13) Proszę o przepisanie tego listu!
- 14) To nie ja opowiedziałam twojej córce tą historię.
- 15) Ty idioto!
- 16) Uważam, że Paweł bardzo dobrze wykonuje swoją pracę.
- 17) W okresie powtarzania roku student zobowiązany jest do odpłatności za studia w zakresie przedmiotów powtarzanych.
- 18) Weźcie ze sobą zdjęcia!
- 19) Wydaje mi się, że twój brat nie ma racji.
- 20) Zapewniam cię, że wszystkim się zajmujemy.

Odpowiedź: 1-dyrektyw, 2-komisyw, 3-eskpresyw, 4-dyrektyw, 5-asertyw, 6-deklaratyw, 7-komisyw, 8-asertyw, 9-deklaratyw, 10-komisyw, 11-eskpresyw, 12-asertyw, 13-dyrektyw, 14-asertyw, 15-eskpresyw, 16-asertyw, 17-dyrektyw, 18-dyrektyw, 19-asertyw, 20-komisyw.

Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE GRUPOWE / DYSKUSJA

Przyjrzyj się poniższym komiksom w języku angielskim. W jaki sposób nawiązują one do pojęcia bezpośredniego lub pośredniego aktu mowy?

Odpowiedź: Komiksy przedstawiają absurd i groteskę dosłownego rozumienia pośrednich aktów mowy (tematyka pośrednich i bezpośrednich aktów mowy według Searle'a nawiązuje do teorii implikatur konwersacyjnych).

Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE SAMODZIELNE

Czy poszczególne wypowiedzi są bezpośrednimi czy pośrednimi aktami mowy w ujęciu J.R. Searle'a? Odpowiedź uzasadnij.

- 1) Marcin dostał piątkę z egzaminu.
- 2) Proszę, otwórz okno.
- 3) Czy mógłbyś mi powiedzieć, która godzina?
- 4) *(przy stole)* Chętnie napiłabym się wina.
- 5) Nie wiesz, czy Julia została przyjęta do szkoły?
- 6) Czy twoja mama w przeszłości nie miała jasnych włosów?
- 7) – Wpadniesz do mnie dziś po południu? – Mam zajęcia.

Odpowiedź: 1-bezpośredni akt mowy, 2-bezpośredni akt mowy, 3-pośredni akt mowy (nadawca nie oczekuje odpowiedzi „tak, mógłbym”, ale odpowiedzi w postaci podania godziny / implikatura), 4-pośredni akt mowy (nadawca może implikować prośbę o nalanie wina), 5-pośredni akt mowy (nadawca nie oczekuje odpowiedzi: „Tak, wiem” albo „Nie, nie wiem”, tylko implikuje pytanie o to, czy Julia została przyjęta do szkoły), 6-bezpośredni akt mowy, 7-pośredni akt mowy (nadawca odpowiedzi może implikować odpowiedź: „nie” lub „trudno powiedzieć” (w związku z zajęciami, które ma w tym czasie).

Literatura i źródła:

Levinson S. C. (2010), *Pragmatyka*, Warszawa.

Lipczuk R., *O wielości i wieloznaczności terminów (na przykładzie klasyfikacji aktów mowy)*,

http://www.lingua.amu.edu.pl/Lingua_9/LIPCZUK.pdf [dostęp: 27.03.2015]

Łukowski P., *Wykład dla studentów prawa*,

<http://www.mauser98k.w.indes.pl/wpia/wyklad%20z%20logiki%2011.pdf> [dostęp: 27.03.2015]

http://pl.wikipedia.org/wiki/Akt_mowy [dostęp: 27.03.2015]

<http://arnoldzwicki.org/2012/08/31/calvin-x-3/> [dostęp: 27.03.2015] – komiks nr 1.

<http://www.ello.uos.de/field.php/Pragmatics/SpeechActsInUse> [dostęp: 27.03.2015] – komiks nr 2.

4. MAKSYMAMY KONWERSACYJNE P. GRICE'A - ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Pogwałcenie jakiej kategorii możemy zaobserwować w poniższych przykładach?

- 1) - Ile masz lat?
- 145.
- 2) - Ile masz lat?
- Nie podobają mi się twoje buty.
- 3) - Ile masz lat?
- $1+2+3+45-21+15$
- 4) - Ile masz lat?
- Mój wiek jest naprawdę rzeczą zaskakującą, ponieważ...

Odpowiedź: 1-kategoria jakości, 2-kategoria stosunku, 3-kategoria sposobu, 4-kategoria sposobu / kategoria jakości.

Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE GRUPOWE / DYSKUSJA

Jakie kategorie zostały pogwałcone w poniższych dialogach? Jak powinna wyglądać odpowiedź na pytania bez pogwałcenia kategorii i maksym konwersacyjnych?

Dialog nr 1.

A: Premier Chin
B: Amerykański dziennikarz

B: Panie Premierze, czy mógłby mi pan powiedzieć, dlaczego pan jako przedstawiciel narodu chińskiego, odznaczającego się dużymi aspiracjami i śmiałymi wizjami ciągle używa długopisu wyprodukowanego w USA?

A: Jeśli chodzi o ten długopis, to jest to długa historia. To nie jest zwykły długopis. To łup wojenny, zdobyty w walce przeciwko USA, подарowany mi przez mojego koreańskiego znajomego. Uważam ten fakt za istotny, dlatego zaakceptowałem prezent wyprodukowany w waszym kraju.

Dialog nr 2.

K: Kobieta
M: Mężczyzna

K: Bądź ostrożny. Jedziesz szybko.
M: Powinnaś przyjrzeć się tym ładnym motocyklom.

Dialog nr 3.

A: Która jest mniej więcej godzina?

B: Jest dokładnie dwudziesta trzydzieści dwie, cztery sekundy i osiem setnych czasu środkowoeuropejskiego.

Dialog nr 4.

A: Teheran jest w Turcji.

B: A ja jestem biskupem.

Dialog nr 5.

A: I jak wypadła moja recenzja?

B: Trochę Pan mu przypieprzył, Profesorze.

Dialog nr 6.

A: Wstań i podejdź do drzwi, przekręć klamkę zgodnie z ruchem wskazówek zegara, a następnie delikatnie pociągnij drzwi do siebie.

Odpowiedź: 1-Przykład pogwałcenia kategorii jakości i kategorii stosunku. Amerykański dziennikarz próbuje zażartować z Chin, kraju, który uważa za mniej rozwinięty od USA. Jednak premier Chin nie odpowiada na pytanie wprost, ale postanawia pogwałcić maksymy konwersacyjne (zwykły długopis z niezwykle historią). Odpowiedź premiera ukazuje na jego zdolności dyplomatyczne.; 2-kategoria stosunku / implikatura w wypowiedzi K; 3-kategoria ilości; 4-kategoria jakości; 5-kategoria sposobu, tu: mów zrozumiale i w sposób adekwatny do sytuacji; 6-kategoria sposobu / kategoria ilości.

Ćwiczenie 3. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Jaka kategoria została pogwałcona w poniższych zdaniach? Jaki czynnik na to wskazuje?

- 1) „Transgresja granic: ku transformatywnej hermeneutyce kwantowej grawitacji.” (A. Sokal)
- 2) Panna X wydawała serię dźwięków dokładnie odpowiadającym zapisowi: „Home, sweet home”.
- 3) „Wybiegli podeszli w wieku.” (M. Białoszewski, „Ballada od rymu)
- 4) Ryba piła.

Odpowiedź: 1-maksyma sposobu, niejasność; 2-maksyma sposobu, brak zwięzłości; 3-maksyma sposobu, niejednoznaczność; 4-maksyma sposobu, niejednoznaczność.

Ćwiczenie 4. – ĆWICZENIE SAMODZIELNE / DYSKUSJA

Maksyma sposobu – jakie zapożyczenia z języków obcych (mniej lub bardziej zasymilowane) możemy wyszczególnić w poniższym tekście? (należy pominąć zapożyczenia o pełnym stopniu asymilacji takich jak dom, komputer itp.). Które z tych słów mogą utrudniać lub spowalniać zrozumienie tekstu i

w jakich sytuacjach? Jakimi słowami możemy je zastąpić? Czy warto stosować ten proces w drugą stronę (np. zastępować polsko brzmiące słowo latynizmem)? W jakich sytuacjach?

Odkąd pamiętam interesują mnie zagadnienia lingwistyczne, szczególnie te związane z translatoryką. Moje inklinacje zawdzięcza mamie, która zainicjowała w domu tradycję tłumaczeń ustnych. Tłumaczyliśmy co tylko popadnie nam w ręce, od bajek począwszy, na książkach kucharskich skończywszy. Moja mama, hungarystka, była osobą niezwykle wyedukowaną. Kiedy podczas spotkania rodzinnego zacytowałem przy stole fragment „Pana Tadeusza” po węgiersku, moja siostra wpadła w stupor. Niestety ma ona awersję do wszystkiego, co wiąże się z lingwistyką. Nie interesuje ją ani etymologia słów, ani bohemizmy, ani nowotwory językowe. Moja siostra jest informatykiem i jej jedyny frasunek to updating nowego software w komputerze. Owszem, uczestniczyła czasem z nami w zabawach językowych, lecz tylko *pro forma*. No właśnie, jaki będzie polski ekwiwalent tegoż wyrażenia?

Odpowiedź: lingwistyczne – językoznawcze, translatoryką – przekładem, inklinacje – skłonności, zainicjowała – zapoczątkowała, hungarystka – filolog węgierski, osobą – osobą, wyedukowaną – wykształconą, stupor – osłupienie, awersję – wstręt, etymologia – pochodzenie, bohemizmy – zapożyczenia z języka czeskiego, frasunek – zmartwienie, updating – aktualizacja, software – oprogramowania, *pro forma* – dla pozor, ekwiwalent – odpowiednik / nowotwory językowe – neologizmy.

Literatura i źródła:

Grębowiec J., *Mówić i działać. Wykłady z pragmatyki języka*, s. 56-60.

<http://kozłowska.uksw.edu.pl/img/metodologia15.pdf>

http://lgc.republika.pl/materialy/WWWopracowania/implikatury_konw_1.02.pdf

<http://www.arcjournals.org/pdfs/ijSELL/v3-i1/7.pdf>

http://www.staff.amu.edu.pl/~murbansk/wp-content/uploads/2012/01/WdL_w12.pdf

5. POGWAŁCENIE KATEGORII I MAKSYM KONWERSACYJNYCH P. GRICE'A - ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – DYSKUSJA

Pogwałcenie jakich norm konwersacyjnych w ujęciu P. Grice'a ilustrują poniższe przykłady?
Odpowiedź uzasadnij.

I TEMAT

A: Przepraszam, która jest godzina.

B: (*nie spojrzawszy na zegarek*) Piętnaście po ósmej.¹

Odpowiedź: Pogwałcenie II maksymy kategorii jakości (nie mów tego, do stwierdzenia czego nie masz dostatecznych podstaw – tu: brak spojrzenia na zegarek), a jednak narażenie rozmówcy na niedoinformowanie ma tu swoje podstawy – Grębowiec s. 60-61.

II TEMAT

(rozmowa dziennikarza z byłym duchownym)

A (dziennikarz): Chodzi Pan na mszę?

B (rozmówca, były duchowny): Póki co nie chodzę.

Odpowiedź: Proste, syntetyczne pytanie A i możliwe odpowiedzi na nie; pogwałcenie przez B II. maksymy kategorii ilości (powiedziane za dużo) oraz II. maksymy kategorii sposobu dot. potrzeby unikania wieloznaczności (pojemność semantyczna wyrażenia „póki co”) = „wieloznaczność w naddatku”; efekt pogwałcenia maksym: skłonienie odbiorców do interpretacji (przykłady możliwych interpretacji).

III TEMAT

(typowa konwersacja „na ulicy”)

A: Ma Pan może zegarek?

B: Jest piętnaście po dwunastej.

Odpowiedź: B dostrzega implikaturę w pytaniu A; absurd sytuacji w przypadku, gdyby jej nie dostrzegął; implikatura a konwencja.

IV TEMAT

(przykład z życia codziennego)

A: Zrobisz to, czy nie?

B: Wołami mnie do tego nie zaciągniesz!

Odpowiedź: Frazeologizm o konwencjonalnej implikaturze.

¹ Wszystkie przykłady dialogów i wypowiedzi pochodzą z opracowania J. Grębowca (2013), *Mówić i działać, Wykłady z pragmatyki języka*, s. 60-82.

V TEMAT

(w gościach przy stole)

A: Napijesz się wina?

B: Wolę piwo.

Odpowiedź: Implikacja przeczenia przez B; pogwałcenie przez B (w pewnym stopniu) maksymy relewancji; kompetencje komunikacyjne A.

VI TEMAT

(chłopak i dziewczyna spacerują latem po mieście)

A (chłopak): Masz ochotę na kawę mrożoną?

B (dziewczyna): Przyjaciołom się nie odmawia.

Odpowiedź: Implikatura A i B; gra konwersacyjna – tu: gatunek flirtu a niezbędność pogwałcenia norm; możliwe repliki na A z pogwałceniem konwenansów, np. B: Ja stawiam!

VII TEMAT

(szef do sekretarki)

A: No, jakże starannie maluje sobie Pani paznokcie! Imponujące!

A: Więcej tuszu, Pani Zosiu, więcej tuszu na Pani długie rzęsy! To naprawdę dobrze robi naszej firmie!

Odpowiedź: "Logika ludowa"; ironia; możliwe odczytanie intencji A: reprimenda, żart, mobbing, itd.

VIII TEMAT

(koleżanka do innej koleżanki o niezbyt urodziwym mężczyźnie)

A: Popatrz jaki przystojniak!

Odpowiedź: Antyfraza, sarkazm.

Podsumowanie: Podsumowanie: konieczność naruszenia maksym konwersacyjnych w wielu przypadkach (ironia, żart, flirt, sugestia, aluzja, metafora itd.) Naruszenie normy → powstanie implikatury.

Ćwiczenie 2. – DYSKUSJA

Czy implikatury konwersacyjne mogą być narzędziami perswazji? Dokonaj analizy poniższych przykładów:

a) (Hasło reklamowe)

- Calsberg. Prawdopodobnie najlepsze piwo na świecie.

b) (Nagłówek w dodatku motoryzacyjnym)

- Koreańczyk, który namiesza w segmencie. Test nowego i30.

c) (Wypowiedź polityka po przegranych wyborach)

- Ja oczywiście życzę Donaldowi Tuskowi powodzenia i gratuluję mu, ale będziemy – powtarzam – bardzo zdecydowanie rozliczać wszystko, co zostało powiedziane i, mam nadzieję, zostanie zrobione.

Podsumowanie: Implikatury jako skuteczne narzędzia perswazji w języku reklamy i polityki. (Implikatury w języku dyplomatów – nawiązanie do zajęć nr 4, ćw. 2, dialog nr 1).

Ćwiczenie 3. – DYSKUSJA

Korzyści wynikające z pogwałcenia maksym konwersacyjnych i stosowania implikatur.

Jaką korzyść w swoim rozumieniu odnosi użytkownik języka w przypadku zastosowania poniższych implikatur?

- a) Czy wtedy nie doszło do przekrętów? Rozmawiałem z wieloma osobami, ludzie są niepewni. *(wypowiedź historyka, który sugeruje, że przedłużająca się podczas wyborów parlamentarnych w Polsce cisza wyborcza w 2007 r. dopomogła w rzekomych fałszerstwach.*

Odpowiedź: Bezpieczeństwo - implikaturę można łatwo odwołać.

b) (mama podaje zięciowi ciasto z zakalcem)

A (mama): I jak? Smakuje?

B (zięć): No, kawę mama parzy najlepszą na świecie!

Odpowiedź: Wrażenie grzeczności, obniżanie ryzyka tarć.

c) (nagłówek prasowy)

Kokosy na orzechach.

Odpowiedź: Aspekt ludyczny i agoniczny.

d) (koleżanka do drugiej koleżanki podczas spaceru)

A: Cholera, zapomniałam wysłać maila z życzeniami!

B: Nie martw się, tu za rogiem mieszka mój kolega!

Odpowiedź: Ekonomia językowa.

Ćwiczenie 4. – PRACA W PARACH

Ułóż dialog z użyciem trzech utworzonych przez siebie implikatur językowych. Uzasadnij użycie utworzonych implikatur.

Ćwiczenie 5. – PRACA GRUPOWA

Pogwałcenie norm konwersacyjnych a implikatury problematyczne.

Na czym polega problematyczność poniższych implikatur? Dokonaj ich analizy i interpretacji.

- a) (dyskusja po podaniu szacunkowych wyników w wyborach parlamentarnych w 2007 r. w Radiu Maryja:

A: Czy Polska przetrwa?

B: PO ma na długo zapewniona władzę. Bo do wzięcia jest 60 mld euro. Starczy dla wszystkich, uczciwych i nie.

- b) (tytuł artykułu w gazecie)

Kanadyjczycy dają u nas w gaz. Łupkowy.

- c) Nagłówek artykułu (o Justynie Kowalczyk i jej wygranej z Marit Bjorgen).

Polska góra mięśni najsilniejsza na sobotnim etapie.

Literatura i źródła:

Grębowiec J. (2013), Mówić i działać. Wykłady z pragmatyki języka, Wrocław, s. 60-82.

6. OKAZJONALNOŚĆ OSOBOWA - ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Przypatrzyć się poniższym wyrażeniom okazjonalnym wyszczególnionym pogrubioną czcionką i rozpatrzyć je w kontekście w jakim zostały wypowiedziane. Wybierz właściwą odpowiedź:

1. **My**, mamy, wiemy, że skóra niemowląt jest cieńsza i delikatniejsza niż skóra dorosłych (reklama maści przeciw odparzeniom „Johnson’s baby”)².
 - a) Pluralis majestatis.
 - b) Pluralis modestiae.
 - c) „My” inkluzywne.
 - d) „My” ekzluzywne.

2. **Nasza** ojczyzna potrzebuje dzisiaj odnowy, jeśli ma mieć przed sobą swoje jutro. (słowa abp. Gądeckiego na Jasnej Górze, z dn. 03/05/2014).
 - e) Pluralis majestatis.
 - f) Pluralis modestiae.
 - g) „My” inkluzywne.
 - h) „My” ekzluzywne.

3. **„My**, Henryk VIII Tudor, w obliczu zniewagi, którą **Nas** obarczono, zdecydowaliśmy o publicznym ogłoszeniu Aktu Supremacji, w którym to ogłaszamy, jakoby Kościół **Nasz** na całej **Nam** ziemi podległej - w Anglii i jej Dominjach, stawał się całkowitą **Naszą** własnością i pod **Naszym** zarządem na wieki już spoczywał.”
 - i) Pluralis majestatis.
 - j) Pluralis modestiae.
 - k) „My” inkluzywne.
 - l) „My” ekskluzywne.

4. – Nie widziałam was od dwóch miesięcy. Coś się stało?
– Byliśmy w Egipcie.
 - m) Pluralis majestatis.
 - n) Pluralis modestiae.
 - o) „My” inkluzywne.
 - p) „My” ekzluzywne.

² Gajewska E., *Językowe sposoby budowania wspólnoty świata w reklamach skierowanych do kobiet* [w:] *Świat i słowo* 2(17)2011, Bielsko-Biała.

5. *Mówiło się, że ten zakon bardzo przybliżył się do ludzi prostych. Był czas, że nazywano **nas** nawet „ludowymi braćmi” – choć to zupełnie nie przeszkadzało, by kochała nas również szlachta i mieszczenie. Ale właśnie tych ludzi, z którymi obcowali, wśród których pracowali bernardyni – uczyli angażowania się w sprawy Ojczyzny, uczyli po prostu patriotyzmu. (KazŚw 19)³*

- q) Pluralis majestatis.
- r) Pluralis modestiae.
- s) „My” inkluzywne.
- t) „My” ekzluzywne.

6. *Wiem, że często w tę miłość trudno **nam** uwierzyć, lecz zaufajmy słowom Pisma Świętego: „Tak Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał”. Ten Boży Syn, jest Bogiem, i co dla nas pokrzepiające, za sprawą Ducha Świętego, stał się człowiekiem. (Janus 22.05.2005)⁴*

- u) Pluralis majestatis.
- v) Pluralis modestiae.
- w) „My” inkluzywne.
- x) „My” ekzluzywne.

7. *Po drugiej wojnie światowej fluktuacje były bardziej umiarkowane, boomy trwały dłużej, a zapaści krócej i były płytsze. Jednak, jak zauważyli**śmy** w poprzednim rozdziale (...) (Joseph E. Stiglitz, Szalone lata dziewięćdziesiąte)*

- y) Pluralis majestatis.
- z) Pluralis modestiae.
- aa) „My” inkluzywne.
- bb) „My” ekzluzywne.

Odpowiedź: 1-c, 2-g, 3-i, 4-p, 5-t, 6-w, 7-z.

Ćwiczenie 2. – PRACA W PARACH

Studenci pracują w parach nad krótkim spójnym dialogiem, w których użyte zostaną wszystkie wymienione w ćw. nr 1 rodzaje formy 1. os. l.mn. „my”.

Ćwiczenie 3. – DYSKUSJA

Dokonaj analizy przykładu 1,2,6 z ćwiczenia 1. Czemu służy użycie tej formy liczby mnogiej w 1 osobie? W jakich sytuacjach komunikacyjnych możemy mieć z nimi do czynienia?

³ https://is.muni.cz/th/13299/ff_d/05_Gra_osob_gramatycznych.txt

⁴ Tamże.

Odpowiedź: „My” inkluzywne – budowanie poczucia wspólnoty, jedności, próba stworzenia wspólnego świata nadawcy i odbiorcy komunikatu (wspólnota, polityka, religia). Możliwy cel manipulacyjny i perswazyjny (polityka, reklama, religia).

Jaki cel w użyciu takiej formy liczby mnogiej w 1. osobie ma nadawca wypowiedzi w pkt. 7 z ćw. 1.? W jakim celu w poniższym przykładzie mogła zostać użyta forma liczby mnogiej w 1 os.?:

„Wielokrotnie słyszymy wymagania, ażeby kierownictwo partii i rząd mówiło klasie robotniczej i całemu narodowi nagą prawdę. Mówimy prawdę! Mówimy prawdę i dzisiaj i powiadamy: aby Polska nigdy nie stanęła w sytuacji, w jakiej dzisiaj znalazły się Węgry, należy ściśle i bezwzględnie wykonywać polecenia partii i rządu ludowego.” - Władysław Gomułka

Odpowiedź: Autor nie chce być identyfikowany z treścią komunikatu, więc chowa swoją osobę za liczbą mnogą⁵.

Ćwiczenie 4. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Rozpoznaj, czy forma wołacza użyta jest w formie aktu zawołania (przywołania), czy formie aktu tytułowania:

Wypowiedź	Akt zawołania	Akt tytułowania
1. Ej ty, porysowałeś mi samochód.		
2. Prawda jest taka, o Pani, że nic nie jest obecnie już taka dobre.		
3. Mamo, mogłabyś podejść na chwilę?		
4. Olu, załatwimy to.		
5. Panie, zmiłuj się nade mną.		
6. Mamo, niech mama się niczym nie martwi.		
7. Idioto, wracaj tutaj natychmiast!		
8. Obywatelu, stójcie!		
9. Kolego, nie będziemy rozmawiać w ten sposób.		
10. Ojcze, nie gniewaj się na mnie.		

Odpowiedź: 1-akt zawołania, 2-akt tytułowania, 3-akt zawołania, 4-akt tytułowania, 5-akt tytułowania, 6-akt tytułowania, 7-akt zawołania, 8-akt zawołania, 9-akt tytułowania, 10-akt tytułowania.

⁵ <http://czesciwspolne.pl/my-krol/>

Ćwiczenie 5. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Określ w jakim użyciu występują wyszczególnione w poniższych wypowiedziach wyrażenia i środki deiktyczne?

1. Pójdiesz ze mną **ty, ty i ty**, ale nie **ty!**

- a) Użycie gestowe.
- b) Użycie symboliczne.
- c) Użycie nieokazjonalne.

2. – Kto to zrobi?

– Ja!

- d) Użycie gestowe.
- e) Użycie symboliczne.
- f) Użycie nieokazjonalne.

3. No i co żeś **ty** zrobił!

- a) Użycie gestowe.
- b) Użycie symboliczne.
- c) Użycie nieokazjonalne.

4. **Ty**, który tu wchodzisz, pożegnaj się z nadzieją.

- a) Użycie gestowe.
- b) Użycie symboliczne.
- c) Użycie nieokazjonalne.

5. Ależ **ona** ładnie wygląda!

- a) Użycie gestowe.
- b) Użycie symboliczne.
- c) Użycie nieokazjonalne.

6. – Czy przysięgasz mówić prawdę, ...?

– **(Ja)** przysięgam.

- d) Użycie gestowe.
- e) Użycie symboliczne.
- f) Użycie nieokazjonalne.

7. Powiesz to **jemu, jemu i jej**.

- a) Użycie gestowe.
- b) Użycie symboliczne.
- c) Użycie nieokazjonalne.

8. Janek sam pozmywał naczynia. **On** się rozwija!

- a) Użycie gestowe.
- b) Użycie symboliczne.
- c) Użycie nieokazjonalne.

Odpowiedź: 1-a, 2-d, 3-b, 4-c, 5-b, 6-e, 7-a, 8-c.

Ćwiczenie 5. – DYSKUSJA

Refleksja nad pytaniem, które pojawiło się na stronie internetowej Poradni Językowej PWN w dniu 10.09.2008 (zagadnienie zaimków anaforycznych):

Pytanie:

*„Rodzic powinien znać statut przedszkola. Określa on zarówno wszystkie prawa, jak i obowiązki”. Czy użycie zaimka **on** jest poprawne? Do którego rzeczownika się on odnosi: do rodzica czy do statutu? Czy istnieje reguła, że gdy w zdaniu są dwa rzeczowniki tego samego rodzaju (podmiot i dopełnienie), to zaimek w zdaniu następującym odnosi się do podmiotu?*

Odpowiedź: Odpowiedź eksperta: Zaimek anaforyczny – taki jak **on** – odnosi się w zasadzie do ostatniego rzeczownika zgodnego z nim, co do liczby i rodzaju, w cytowanym zdaniu – do słowa *statut*. Na pozór więc wszystko jest w porządku. Ponieważ jednak **rodzic** jest od zaimka niewiele dalej niż **przedszkole**, tekst może nasuwać trudności w zrozumieniu i wymaga krótkiej refleksji. Byłoby łatwiej czytelnikowi, gdyby autor napisał np.: „Rodzic powinien znać statut przedszkola. Określa się tu zarówno wszystkie prawa, jak i obowiązki”. (<http://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/zaimek-anaforyczny;9433.html>)

Literatura i źródła:

Gajewska E., *Językowe sposoby budowania wspólnoty świata w reklamach skierowanych do kobiet* [w:] *Świat i słowo* 2(17)2011, Bielsko-Biała.

Levinson S.C. (2010), *Pragmatyka*, Warszawa, s. 76-81.

https://is.muni.cz/th/13299/ff_d/05_Gra_osob_gramatycznych.txt

<http://czesciwspolne.pl/my-krol/>

http://kognitywistykanaus.pl/mwitek/wp-content/uploads/sites/4/2014/10/pragmatyka_w_3.pdf

<http://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/zaimek-anaforyczny;9433.html>

7. OKAZJONALNOŚĆ CZASOWA – ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – DYSKUSJA

Zagadnienia do dyskusji i refleksji⁶.

(Zagadnienie „teraz” a nadawca i odbiorca komunikatu.) Wyjaśnij, na czym w kontekście okazjonalności czasowej polega różnica pomiędzy następującymi zdaniami:

- a) Program ten nagrywamy dzisiaj, w środę pierwszego kwietnia, a wyemitujemy go w następny czwartek.
- b) Program ten został nagrany w zeszłą środę pierwszego kwietnia, a emitujemy go dzisiaj.

oraz

- c) Piszę ten list, żując peyotl.
- d) Napisałem ten list, żując peyotl.

Jakie elementy językowe wskazują się w powyższych przykładach elementami okazjonalności czasowej?

Odpowiedź: wyjaśnienie różnic – Levinson, s. 82-83.

Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE GRUPOWE

W nawiązaniu do schematu:

Użycie okazjonalne: - gestowe
- symboliczne

Użycie nieokazjonalne: - nieanaforyczne
- anaforyczne

określ użycie przysłówka czasowego w następujących zdaniach:

- a) *Teraz* naciśnij spust.
- b) Pracuję *teraz* nad moim doktoratem.
- c) Kiedy powiem *teraz*, biegniecie. *Teraz!*
- d) W roku 1983 ogłoszono stan wojenny, a ja się *wtedy* urodziłem.
- e) (przechodząc obok Chevroleta z roku 1952) Byłem *wtedy* jeszcze dzieckiem.

Odpowiedź: a)- użycie gestowe, b) użycie-symboliczne, c) użycie gestowe, d) użycie anaforyczne, e) użycie gestowe.

⁶ Opracowanie zajęć nr 7 zawiera przykłady pochodzą z podręcznika autorstwa S.C. Levinsona „Pragmatyka”, s. 82-89.

Które użycie jest typowe dla zaimka przysłownego *wtedy*?

Odpowiedź: Użycie nieokazjonalne – anaforyczne.

Ćwiczenie 3. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Okazjonalność czasowa a niedeliktywne sposoby mierzenia czasu.

Jaką cechę charakterystyczną w przypadku użycia słów *jutro* i *wczoraj* da się zaobserwować w następujących zdaniach:

- a) *Jutro* jest środa.
- b) *Wczoraj* Kowalski trafił Jana futbolówką w głowę.

Poniższe zdanie zostało wypowiedziane 7 maja 2015 r. (w czwartek). Nadawca odpowiedzi ma na myśli zobaczyć się z odbiorcą dnia 7 maja 2015 r. Na czym, w twoim odczuciu, polega błąd nadawcy?

- c) Zobaczymy się *w czwartek*.

Czy jeśli wypowiedź miałaby miejsce w środę, to zdanie to byłoby w twoim odczuciu poprawne? Uzasadnij swoją wypowiedź.

Kiedy zdanie:

- d) Zrób to *o 10:36*.

będzie w twoim odczuciu niepoprawne?

W jakich przypadkach zdanie:

- e) Spotkajmy się *w następny czwartek*.

będzie dwuznaczne?

Odpowiedź: wyjaśnienie – Levinson, s. 84.

Literatura i źródła:

Levinson S.C. (2010), *Pragmatyka*, Warszawa, s. 82-89.

<http://www3.unine.ch/files/content/sites/andrew.mcintyre/files/shared/mcintyre/pragmatics.all.handouts.pdf>

8. OKAZJONALNOŚĆ PRZESTRZENNA – ĆWICZENIA

Ćwiczenie 1. – DYSKUSJA⁷

Porównaj zdania a) i b) ze zdaniem c) i d). Co zauważasz?

- a) Stacja znajduje się około dwustu metrów od katedry.
- b) Kabul jest położony na 32 stopniu szerokości geograficznej północnej i 70 stopniu długości geograficznej wschodniej.
- c) To dwieście metrów stąd.
- d) Kabul znajduje się dwieście kilometrów na zachód od tego miejsca.

Odpowiedź: wyjaśnienie – Levinson, s. 89.

Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Z jakim użyciem okazjonalnym tych elementów językowych mamy do czynienia w przypadku poniższych zdań:

- a) Piszę, żeby potwierdzić, że wspaniale spędzam *tu* czas.
- b) Umieść to *tu*.
- c) Przynieś to *tu*, a to weź *tam*.
- d) Jak się wam *tam* żyje? (użycie symboliczne)
- e) *Tam* właśnie jesteśmy.

Odpowiedź: a)-użycie symboliczne, b)-użycie gestowe, c)-użycie gestowe, d)-użycie symboliczne, e)-użycie nieokazjonalne, foryczne, anaforyczne.

Ćwiczenie 3. – DYSKUSJA

TEMAT I

Jaką zauważasz różnicę między wyrażeniami okazjonalnymi i nieokazjonalnymi w poniższych przykładach:

- a) *Ta strona* pudełka.
- b) *Ta strona* drzewa.
- c) Kot jest *za* samochodem.
- d) Robert to ten człowiek na lewo od Marka.

Odpowiedź: wyjaśnienie – Levinson, s. 92-93.

TEMAT II

Dokonaj analizy czasowników związanych z ruchem, zawierających składową deiktyczną w poniższych przykładach (w języku angielskim):

⁷ Opracowanie zajęć nr 8 zawiera przykłady pochodzą z podręcznika autorstwa S.C. Levinsona „Pragmatyka”, s. 89-96.

- a) He's coming. [Nadchodzi.]
- b) He's going. [Idzie sobie.]
- c) I'm coming. [Nadchodzę.]
- d) When I'm in the office, you can come to see me. [Kiedy będę w biurze, możesz przyjść mnie odwiedzić].
- e) I came over several times to visit you, but you were never there. [Kilka razy przychodziłem, żeby cię odwiedzić, ale nigdy cię nie było.]

Odpowiedź: wyjaśnienie – Levinson, s. 94.

TEMAT III

Zanalizuj poniższe przykłady po kątem deiktyczności przestrzennej i czasowej:

- a) Pierwszy raz usłyszałem ten złowrogi turkot *dziesięć kilometrów temu*.
- b) *Dziesięć kilometrów stąd* znajduje się spore nagromadzenie fast foodów.
- c) Babcia mieszkała w lesie, *jakieś pół godzinki od wioski*.
- d) „Mieszka w lesie, pod trzema wielkimi dębami, w domku otoczonym leszczynowym żywopłotem, *jakis kwadrans stąd*, na pewno wiesz gdzie.”

Odpowiedź: wyjaśnienie – Levinson, s. 95-96.

Literatura i źródła:

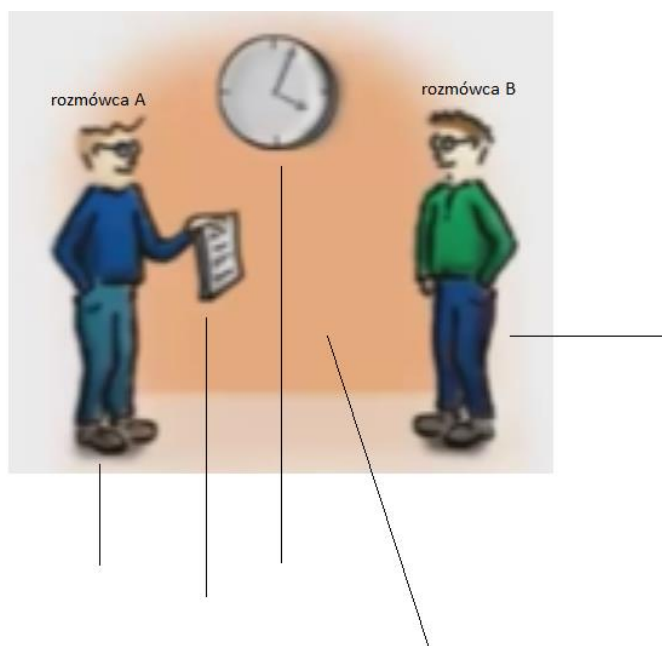
Levinson S.C., Pragmatyka, 2010.

9. OKAZJONALNOŚĆ TEKSTOWA – ĆWICZENIA / ĆWICZENIA PODSUMOWUJĄCE ZAGADNIENIE OKAZJONALNOŚCI

Ćwiczenie 1. – ĆWICZENIE SAMODZIELNE⁸

Przypasuj odpowiednie słowa do rysunku:

- 1) osoba
- 2) miejsce
- 3) osoba
- 4) tekst
- 5) czas

Odpowiedź: (od lewej) osoba, tekst, czas, miejsce, osoba.

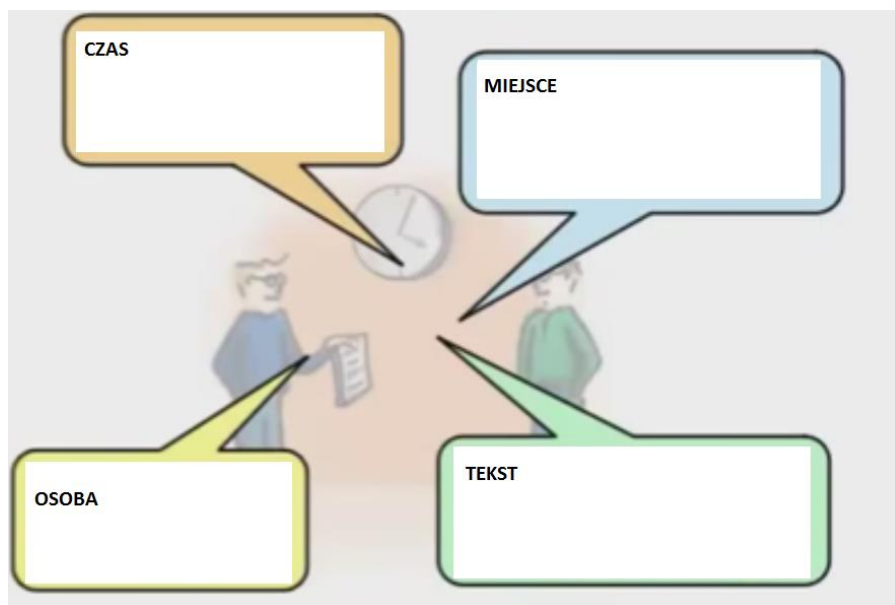
Ćwiczenie 2. – ĆWICZENIE SAMODZIELNE

Przypasuj wyrażenia okazjonalne z poniższego dialogu do rodzaju okazjonalności, która im odpowiada.

A: Widziałeś to?

B: Pytałeś mnie o to już wcześniej. Ale nie było mnie wtedy tam.

⁸ Ilustracje pochodzą z internetowej prezentacji: <https://www.youtube.com/watch?v=-LK-lc0wLf8>

Odpowiedź: Czas-wcześniej, wtedy; miejsce-tam; osoba-mnie, mnie; tekst-o to.

Ćwiczenie 3. – DYSKUSJA

Które z poniższych zdań zawiera wyrażenie anaforyczne, a które okazjonalne? Jak mógłbyś wytłumaczyć różnicę w ich użyciu?

- 1) Harry jest kochany. On jest taki troskliwy.
- 2) Założę się, że nie słyszałeś jeszcze tej historii. Byliśmy z Olą

Odpowiedź: 1-on-zaimek osobowy w użyciu anaforycznym, 2-tej-zaimek wskazujący w użyciu okazjonalnym (okazjonalność tekstowa). („Gdy zaimek odnosi się do wyrażenia językowego (lub fragmentu dyskursu), mamy do czynienia z okazjonalnością tekstową, jeśli zaś odnosi się do przedmiotu, do którego odnosił się jakiś wcześniejszy zwrot językowy, mamy do czynienia z anaforą.” (Levinson: 2010: 97)

Ćwiczenie 4. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Jakie wyrażenia okazjonalne okazjonalności tekstowej możemy wyróżnić w poniższych zdaniach i do jakiego czasu się odnoszą? Z jakim użyciem wyrażen okazjonalnych mielibyśmy do czynienia w przypadku tych zdań?

- 1) To zdanie dobrze obrazuje problem.
- 2) Tak jak zostało to już wspomniane w uprzednim paragrafie, koniec wojny był początkiem problemów ekonomicznych w kraju.
- 3) Następnym punktem będzie poświęcony zagadnieniu okazjonalności tekstowej.

Odpowiedź: 1-„to”- terażniejszość, użycie deiktyczne – gestowe (lub symboliczne); 2- „uprzednim”- przeszłość, użycie deiktyczne – symboliczne; 3- następny, przyszłość, użycie deiktyczne – symboliczne.

Ćwiczenie 5. – ĆWICZENIE GRUPOWE

Wskaż w zdaniu elementy okazjonalne i spróbuj stwierdzić (możesz to zrobić metodą eliminacji) jakie użycie elementów okazjonalnych możemy wyszczególnić w każdym z poniższych zdań:

1. Co żeś powiedział?
2. Ten kraj jest zrujnowany.
3. Zrób teraz, co masz zrobić za chwilę.
4. Przesuń to stąd tam.
5. Och, robiłem to i owo.
6. Halo, czy jest tam Harry?
7. Jan jest nerwusem, on zawsze krzyczy na wszystkich.
8. Boli mnie ten palec.

Odpowiedź: 1-(ty) powiedział – użycie deiktyczne – symboliczne; 2-ten – użycie deiktyczne – symboliczne; 3-teraz – użycie niedeliktyczne – nieforyczne; 4-tam – użycie deiktyczne – gestowe; 5-to – użycie niedeliktyczne – nieforyczne; 6-tam – użycie deiktyczne – symboliczne; 7-on – użycie niedeliktyczne-(ana)foryczne; 8-ten palec – użycie deiktyczne – gestowe.

Literatura i źródła:

Levinson S.C., Pragmatyka, 2010.

<https://www.youtube.com/watch?v=-LK-lc0wLf8>

10. BIBLIOGRAFIA I LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA

- Austin J.L. (1993), Jak działać słowami, [w:] Mówienie i poznawanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne, Warszawa.
- Fedosiuk M.Ů. (1997), Issledovanie sredstv rečevogo vozdejstviâ i teoria žanrov reči, [w:] Žanry reči, vyp. 1., Saratów.
- Gajewska E., Językowe sposoby budowania wspólnoty świata w reklamach skierowanych do kobiet [w:] Świat i słowo 2(17)2011, Bielsko-Biała.
- Grębowiec J. (2013), Mówić i działać. Wykłady z pragmatyki języka, Wrocław.
- Grodziński E. (1980), Wypowiedzi performatywne. Z aktualnych zagadnień filozofii języka, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.
- <http://arnoldzwick.org/2012/08/31/calvin-x-3/> [dostęp: 27.03.2015] – komiks nr 1.
- <http://czesciwspolne.pl/my-krol/>
- http://kognitywistykanaus.pl/mwitek/wp-content/uploads/sites/4/2014/10/pragmatyka_w_3.pdf
- <http://kozłowska.uksw.edu.pl/img/metodologia15.pdf>
- http://lgc.republika.pl/materialy/WWWopracowania/implikatury_konw_1.02.pdf
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Akt_mowy [dostęp: 27.03.2015]
- <http://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/zaimek-anaforyczny;9433.html>
- <http://www.arcjournals.org/pdfs/ijsell/v3-i1/7.pdf>
- <http://www.ello.uos.de/field.php/Pragmatics/SpeechActsInUse> [dostęp: 27.03.2015] – komiks nr 2.
- http://www.lingua.amu.edu.pl/Lingua_9/LIPCZUK.pdf [dostęp: 27.03.2015]
- http://www.staff.amu.edu.pl/~murbansk/wp-content/uploads/2012/01/WdL_w12.pdf
- <http://www3.unine.ch/files/content/sites/andrew.mcintyre/files/shared/mcintyre/pragmatics.all.handouts.pdf>
- https://is.muni.cz/th/13299/ff_d/05_Gra_osob_gramatycznych.txt
- <https://www.youtube.com/watch?v=-LK-lc0wLf8>
- Levinson S.C. (2010), Pragmatyka, Warszawa.
- Lipczuk R., O wielości i wieloznaczności terminów (na przykładzie klasyfikacji aktów mowy),
- Łukowski P., Wykład dla studentów prawa, <http://www.mauser98k.w.indes.pl/wpia/wyklad%20z%20logiki%2011.pdf> [dostęp: 27.03.2015]